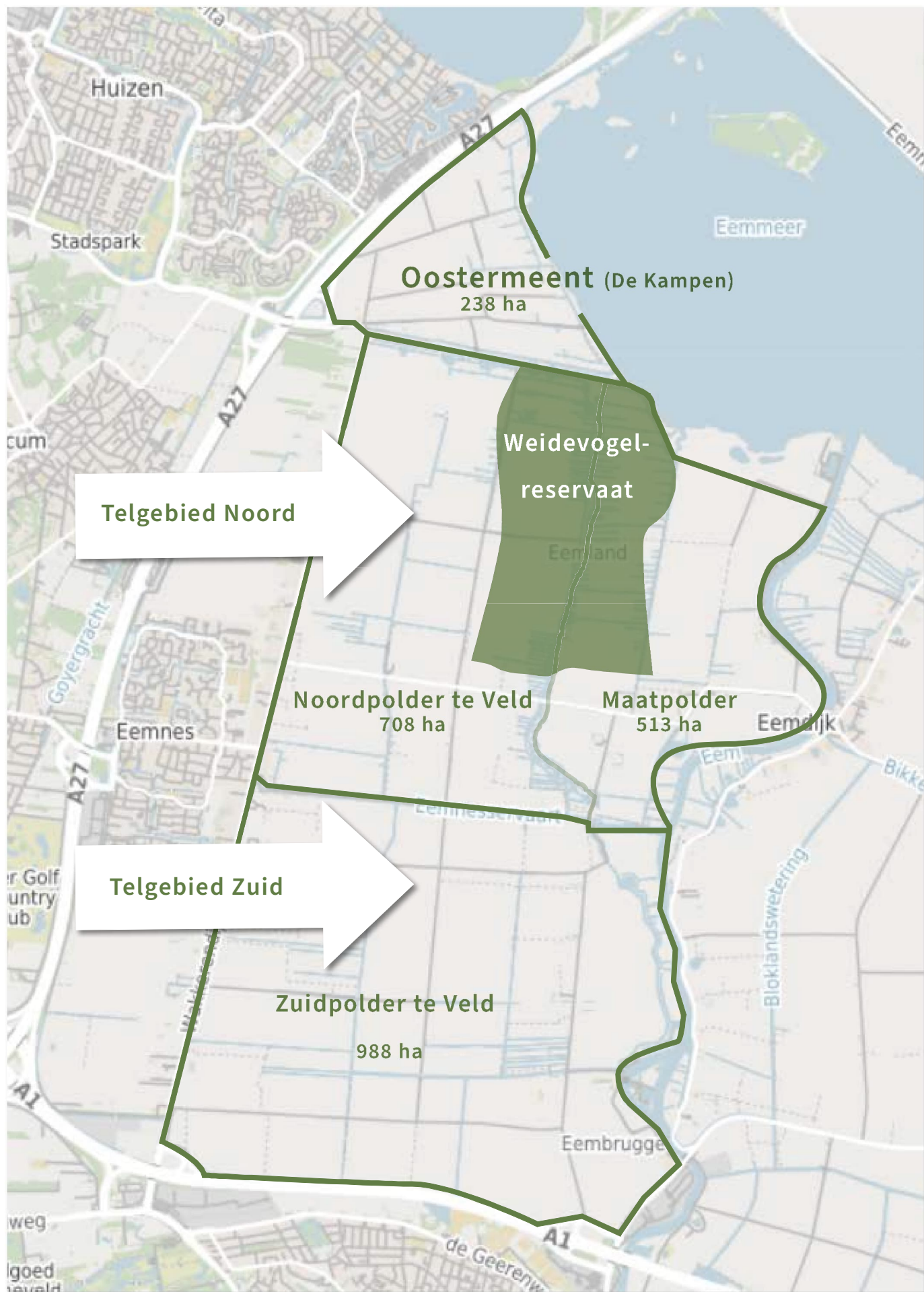

Kaart van het onderzochte gebied met de telgebieden Noord en Zuid. (Oostermeent viel buiten de verjaagacties van de 'pilot')

Gevolgen van het verjagen van ganzen in de Eempolders

Jan Mooij

Brandganzen, Eempolder 4 april 2020 | Rob Prinzen

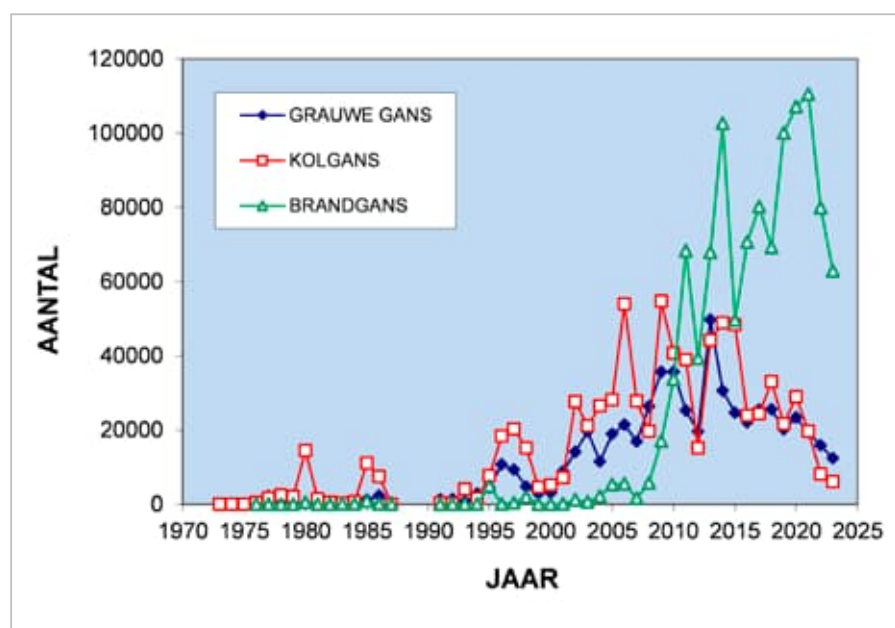
In de loop van deze eeuw is het aantal ganzen dat in de Eempolders overwintert sterk toegenomen. De ganzen komen af op het gras dat in de loop van de jaren steeds voedzamer is geworden. Dit gras wordt verbouwd door de boeren, die daar veel energie en geld in stoppen. Dat doen ze niet omdat ze van wilde ganzen houden. Het gras is uiteraard bedoeld voor hun koeien en schapen. Alles wat de ganzen eten is niet beschikbaar voor het vee en daardoor lijden de boeren schade. Een deel daarvan kan worden vergoed, maar dan moeten ze wel aantonen dat ze hun best hebben gedaan om de ganzen te verjagen. De laatste jaren lijken de aantallen ganzen in de winter te stabiliseren of zelfs af te nemen (figuur 1). Dit is ook een landelijke trend, maar in de Eempolders lijkt de afname relatief groter.

Verjaagacties

Omdat de schadevergoeding veel geld kost (voor de westelijke en oostelijke Eempolders samen wordt een bedrag van € 500.000 per jaar genoemd) heeft de provincie Utrecht in de Eempolders een proef ('pilot') opgestart om de ganzen te verjagen.

Hierbij worden de ganzen met drones, lasers en knalwerk zoveel mogelijk weggejaagd. In de winter van 2022-2023 gebeurde dit in de polders ten noorden van de A1 tussen de Wakkerendijk en Bunschoten, met uitzondering van de gebieden van Natuurmonumenten. In de winter 2023-2024 werden ook de gebieden

van Natuurmonumenten meegenomen. De argumentatie hiervoor was dat de ganzen door hun vraat de dekking voor de nesten van weidevogels zouden verminderen. Ook zou deze vraat de soortensamenstelling van de grasmat voor weidevogels minder aantrekkelijk maken.

Figuur 1. Totale aantallen in de telgebieden Noord en Zuid van de drie belangrijkste ganzen per jaar.

Het ligt voor de hand dat een dergelijke maatregel een behoorlijke invloed zal hebben op het aantal vogels in het betreffende gebied. Dit geldt niet alleen voor de ganzen. De maatregelen zullen ook andere soorten beïnvloeden, inclusief de weidevogels. De veranderingen van de aantallen vogels kunnen wij door onze tellingen natuurlijk behoorlijk nauwkeurig volgen. Voor de goede orde, als tellers in de Eempolder zijn wij op geen enkele manier bij de organisatie en uitvoering van deze verjaagactie betrokken geweest. Bij tellingen ontdekten wij pas wat er aan de hand was. De actie ging uit van de provincie Utrecht. Dit betekende dat er niet verjaagd werd in de door ons ook getelde Oostermeent (De Kampen), want die ligt in Noord-Holland.

De ganzen waar het hier om gaat zijn de Grauwe Gans, de Kolgans en de Brandgans. Andere soorten zoals de Canadese Gans, de Rietgans of de Nijlgans komen in de Eempolders tegenwoordig te weinig voor om veel schade te veroorzaken. Alle drie de belangrijke soorten zijn in deze eeuw in de westelijke Eempolders sterk toegenomen, maar het aantal Brandganzen lijkt de laatste jaren te stabiliseren. Het aantal Grauwe Ganzen en vooral Kolganzen nam al voor deze verjaagacties duidelijk af. (figuur 1) De gecoördineerde verjaagacties zijn in 2023 gestart op 17 januari en beëindigd op 1 april. In 2024 is er verjaagd van 8 januari tot 11 maart (gebied Natuurmonumenten) of tot 1 april (de rest). Naast deze gecoördineerde verjaagacties waren er ook individuele acties door boeren en jagers. Ook na 1 april zijn er zulke verjaagacties geweest. Deze acties vinden elk jaar plaats. Boeren zijn verplicht om te verjagen als ze in aanmerking willen komen voor schadevergoeding. Het is onduidelijk hoe intensief dit gebeurt. Het zou kunnen dat onder invloed van de georganiseerde acties ook deze vorm van verjagen in de betrokken jaren meer zijn voorgekomen. Een aanwijzing hiervoor is dat al voor het begin van de gecoördineerde verjaging de aantallen ganzen opvallend laag zijn.

Effect verjaging op aantal ganzen

Om te schatten of en hoeveel de verjaagacties de aantallen ganzen beïnvloeden, vergelijken we de aantallen in de winters 2022-2023 en 2023-2024

met de aantallen van de zes winters ervoor. Bedacht moet worden dat de aantallen van jaar op jaar behoorlijk kunnen verschillen, ook als er geen sprake is van verjaagacties. Omdat alleen in de laatste winter ook de terreinen van Natuurmonumenten (het reservaat) bij de verjaging zijn betrokken, worden de twee winters apart behandeld. We geven aparte resultaten voor de verschillende telgebieden (zie kaart pagina 26).

Figuur 2 geeft de resultaten voor telgebied Noord voor de Grauwe Gans. In beide winters liggen de aantallen meestal wat lager dan het gemiddelde. Rekening houdend met de normale variatie zijn alleen de aantallen van februari tot en met april echt lager dan gemiddeld. Er is geen duidelijk verschil tussen de eerste winter, toen er in het reservaat niet werd verjaagd en de tweede winter, toen dat wel gebeurde. Deze grafiek laat ook duidelijk zien hoe groot de variatie tussen de jaren is.

Halvering

In telgebied Zuid (figuur 3) zijn de effecten groter. Tot half december is er ongeveer een halvering ten opzichte van het gemiddelde. Daarna treedt in beide jaren rond half januari een toename op. Vervolgens storten de aantallen weer in waarbij er uiteindelijk nauwelijks meer Grauwe Ganzen aanwezig zijn. Het verjagen van de Grauwe Ganzen lijkt dus matig effectief. Grauwe Ganzen eten het liefst voedsaam gras. In het reservaat ligt minder nadruk op een goede grasopbrengst en daarom zien we daar waarschijnlijk minder Grauwe Ganzen. Dat verklaart waarom al dan niet verjagen in het reservaat bij deze soort weinig invloed heeft.

In figuur 4 zien we de resultaten voor de Kolgans in telgebied Noord. In de eerste winter gebeurt er tot januari niet zo veel. Daarna nemen de aantallen snel af. In de tweede winter zijn eerst de aantallen wat lager en vanaf februari zijn er nauwelijks nog Kolganzen aanwezig. Het verjagen in het reservaat heeft dus ook hier maar weinig invloed. In eerdere jaren waren waarschijnlijk verreweg de meeste Kolganzen buiten het reservaat aanwezig. In telgebied Zuid (figuur 5) zijn de resultaten van het verjagen in beide jaren ongeveer gelijk. De aantallen nemen tot

januari duidelijk af. Daarna zijn er bijna geen Kolganzen meer aanwezig. Het verjagen van de Kolganzen is vanaf januari duidelijk effectief in beide deelgebieden.

Figuur 6 geeft de resultaten voor de Brandgans in telgebied Noord. In het eerste jaar werd er niet verjaagd in het reservaat. De aantallen zijn vergelijkbaar met die in voorgaande jaren. In de tweede winter zijn de aantallen van januari tot half maart zeer laag. Daarna nemen ze opeens sterk toe en gaan uiteindelijk weer naar het gemiddelde niveau. In Zuid (figuur 7) zijn de aantallen in beide winters veel lager dan normaal, maar in de tweede winter wel iets hoger dan in de eerste.

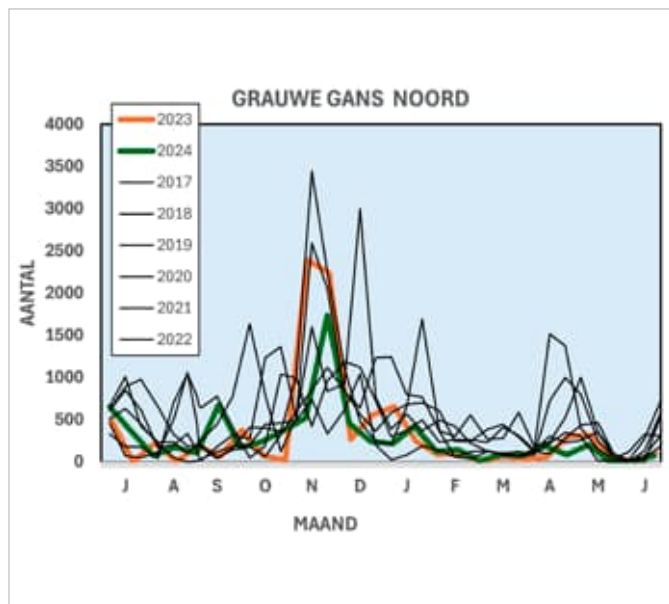
Aantrekkelijk

De Brandganzen in de Eempolders komen in normale jaren in het begin van de winter zowel in Noord als in Zuid voor. Vanaf februari verdwijnen ze geleidelijk uit het telgebied Zuid en vanaf begin april zijn ze daar nagenoeg afwezig. In Noord concentreren ze zich in het reservaat. Brandganzen hebben een voorkeur voor kort gras. In maart gaat het gras weer groeien, maar in het reservaat gebeurt dat door de hoge waterstand later. Dat maakt het reservaat kennelijk aantrekkelijk voor Brandganzen. Als die er eenmaal in flinke aantallen aanwezig zijn, zorgen ze er zelf voor dat het gras laag blijft. Dit lijkt een goede verklaring voor voorkeur voor het reservaat.

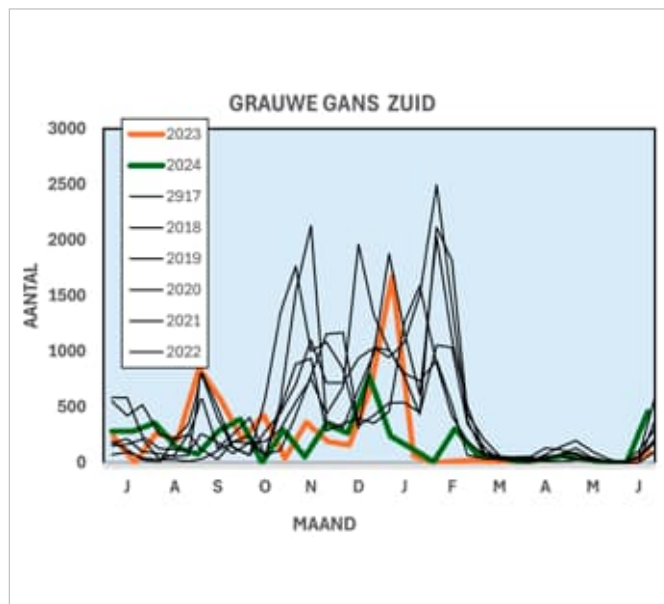
Op 11 maart 2024 is het verjagen van ganzen in het reservaat gestopt om de weidevogels niet te verontrusten. Op 2 maart telden wij in Noord nul Brandganzen, op 16 maart waren het er 6.226. Kennelijk ontdekten de ganzen heel snel dat ze niet meer werden weggejaagd. Het kan ook zijn dat we te maken hadden met ganzen die van elders kwamen en daarom niet wisten dat ze konden worden verjaagd. In ieder geval waren de aantallen na enkele weken weer op het gemiddelde peil en dat bleven ze tot ze op het normale moment vertrokken.

Effect op weidevogels

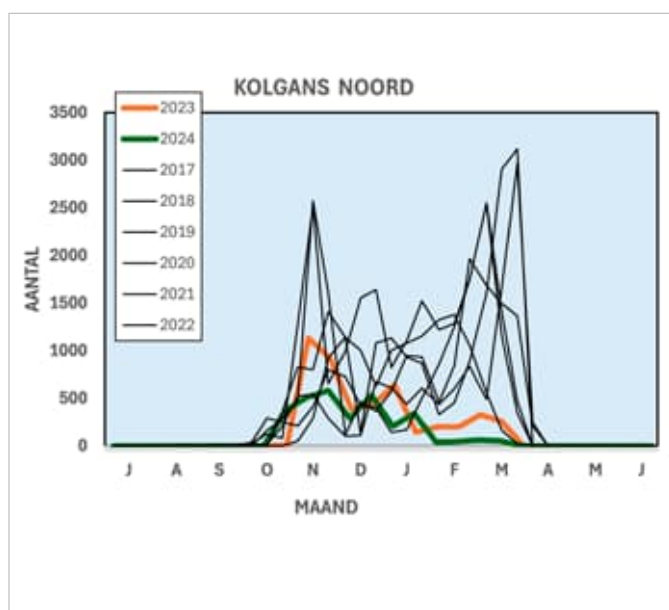
Tot nu toe hebben wij het over de effecten van het verjagen op de ganzen gehad. Er zijn natuurlijk ook andere vogels in de Eempolders.

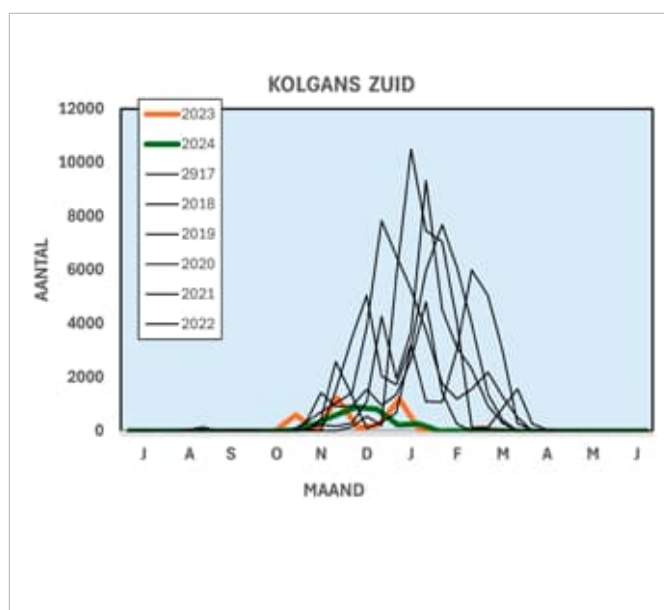
Figuur 2. Telresultaten voor de Grauwe Gans in telgebied Noord

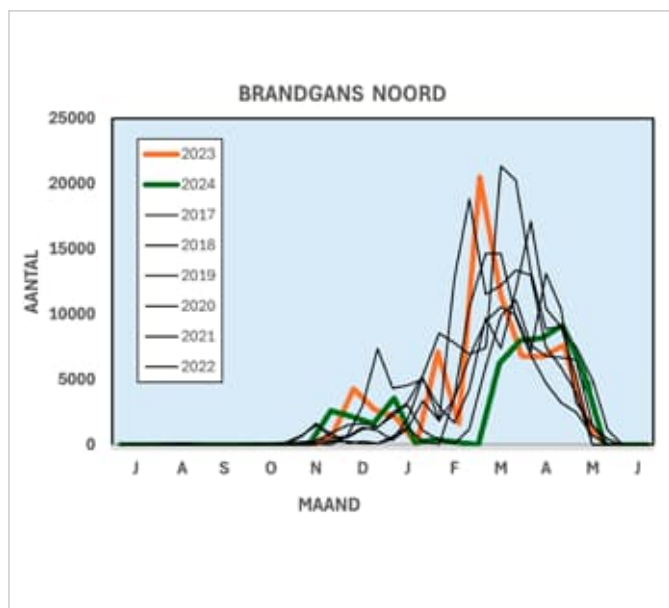
Figuur 3. Telresultaten voor de Grauwe Gans in telgebied Zuid

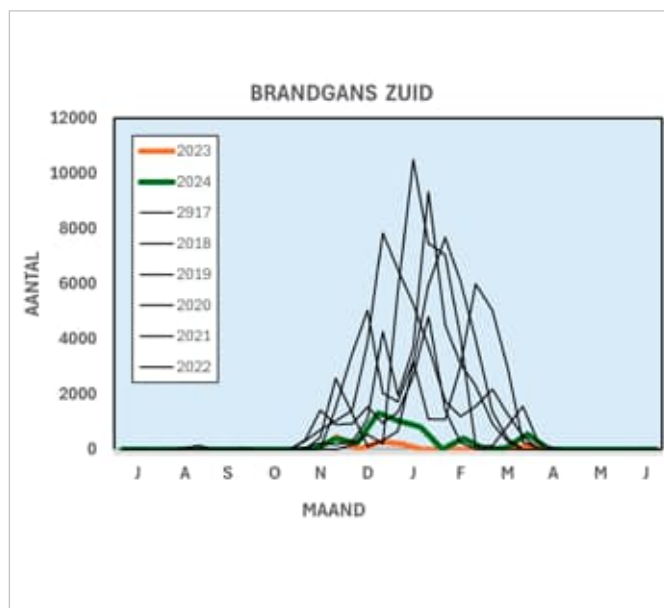
Figuur 4. Telresultaten voor de Kolgans in telgebied Noord

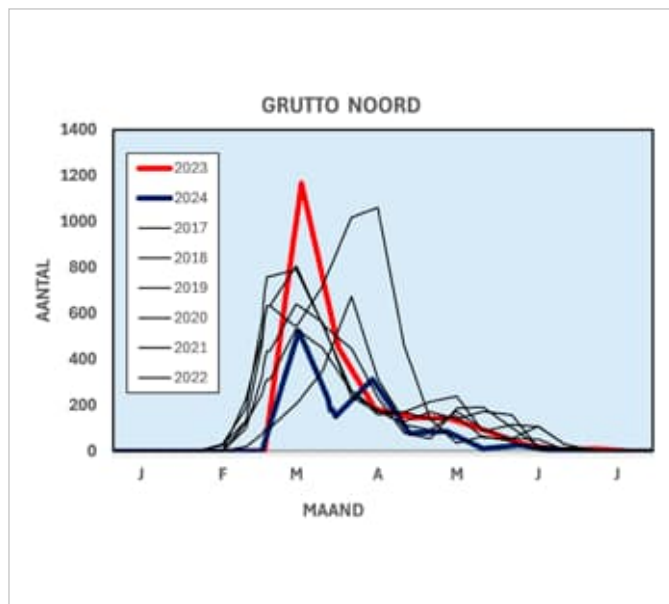
Figuur 5. Telresultaten voor de Kolgans in telgebied Zuid

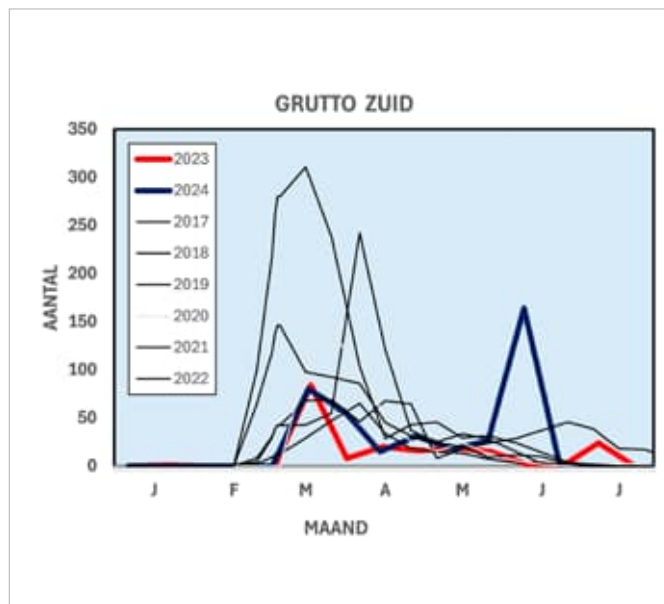
Figuur 6. Telresultaten voor de Brandgans in telgebied Noord

Figuur 7. Telresultaten voor de Brandgans in telgebied Zuid

Figuur 8. Telresultaten voor de Grutto in telgebied Noord

Figuur 9. Telresultaten voor de Grutto in telgebied Zuid

Het is duidelijk dat het gebruik van lasers, drones en knallen ook invloed op deze vogels heeft. De Eempoldertellingen kunnen ook daarover meer duidelijkheid geven. De Eempolders zijn een weidevogelgebied en daarom beginnen we met de weidevogels.

Figuur 8 geeft de resultaten voor de Grutto in het telgebied Noord. Let op, deze grafiek loopt van januari tot juli. In 2023 komen de Grutto's nogal laat aan, maar daarna lijken de aantallen binnen de normale waarden te vallen. Ook in 2024 zijn ze laat, maar in dat jaar blijven de aantallen het verdere seizoen duidelijk lager dan gemiddeld. Met name in mei en juni, als de jongen opgroeien, zijn de aantallen zeer laag. In Zuid (figuur 9) zijn de aantallen (die normaal al een fractie zijn van die in het reservaat) in beide jaren lager dan normaal. De piek in 2024 in juni komt door een extreem grote groep, vermoedelijk vogels die zich verzamelden voor de trek.

De effecten van het verjagen op de Grutto lijken duidelijk. In de eerste lente gebeurt er in Noord, afgezien van een late aankomst, weinig. In dit voorjaar werd er in het reservaat niet verjaagd, en daar broedt het overgrote deel van de Grutto's. In het tweede voorjaar werd daar wel verjaagd en waren er bijna geen Grutto's totdat de verjaging werd gestopt. Bovendien waren er de rest van het seizoen veel minder Grutto's. Eenmaal verjaagde Grutto's komen kennelijk vaak niet meer terug. Bij één telling viel op

dat in het noordoostelijke deel van het reservaat nog wel veel Grutto's aanwezig waren. In dit deel werd niet verjaagd omdat het binnen 800 meter van het Eemmeer, een Natura 2000-gebied, ligt. Een direct positief effect van het verjagen van Brandganzen is niet te verwachten. De Brandganzen komen immers bij het stoppen van het verjagen weer terug. Botanische veranderingen zijn, indien aanwezig, waarschijnlijk een lange-termijneffect.

Kievit

De Kievit blijkt in 2023 en 2024 in telgebied Noord (figuur 10) in de periode half maart tot half juni (als er vooral broedvogels aanwezig zijn) minder voor te komen. In 2023 is deze afname minder sterk dan in 2024 toen er ook in het reservaat werd verjaagd. In telgebied Zuid (figuur 11) lijkt de afname juist in 2024 lager. De Kievit is de enige weidevogel die ook buiten de broedtijd in de Eempolders voorkomt en wel in veel grotere aantallen dan als broedvogel. Ook in de winter lijkt het verjagen effect te hebben. Het gaat dan meestal wel om wintergasten, dus andere Kieviten dan die in de polders broeden.

Voor de Scholekster (figuren 12 en 13) lijkt het verjagen vooral effect te hebben in Zuid in 2023. In Noord zijn er alleen in het begin en het einde van de broedtijd opvallend lage aantallen in 2023.

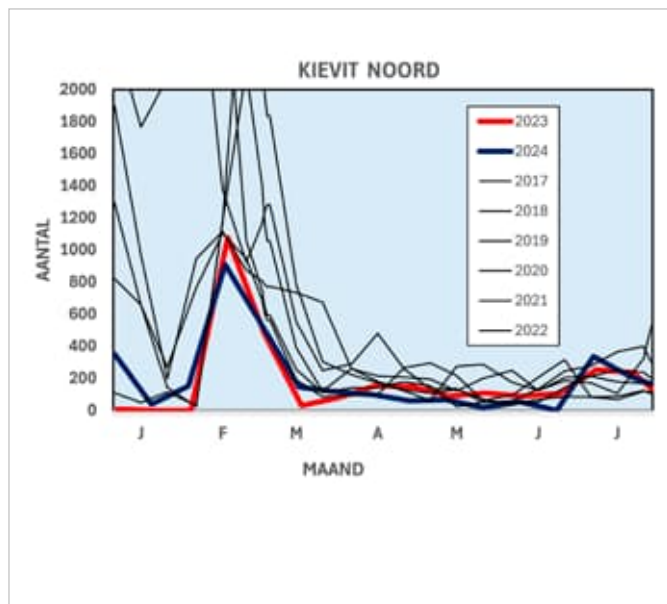
Ook bij de Tureluur (figuren 14 en 15) lijken de gevolgen van het verjagen in

Noord beperkt. Opvallend is wel weer de late aankomst. In Zuid ligt de lijn in 2023 wel aan de lage kant. De pieken aan het eind van het seizoen zijn te laat om nog op broedvogels te kunnen slaan.

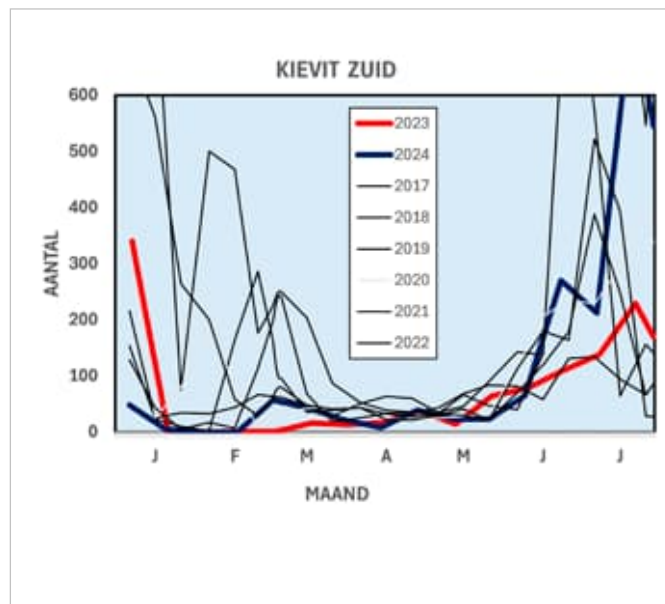
Bij de andere vogels valt op dat de Knobbelswaan (toch ook een graseter) alleen in Zuid in 2022-2023 minder voorkomt dan gemiddeld. In 2023-2024 is er in Zuid geen duidelijk effect en in Noord zijn er die hele winter meer Knobbelswanen dan normaal aanwezig. Voor nogal wat andere soorten zagen wij lage aantallen, maar die vielen nog binnen de normale variatie. Het is daarom niet duidelijk of het verjagen hier een rol gespeeld heeft.

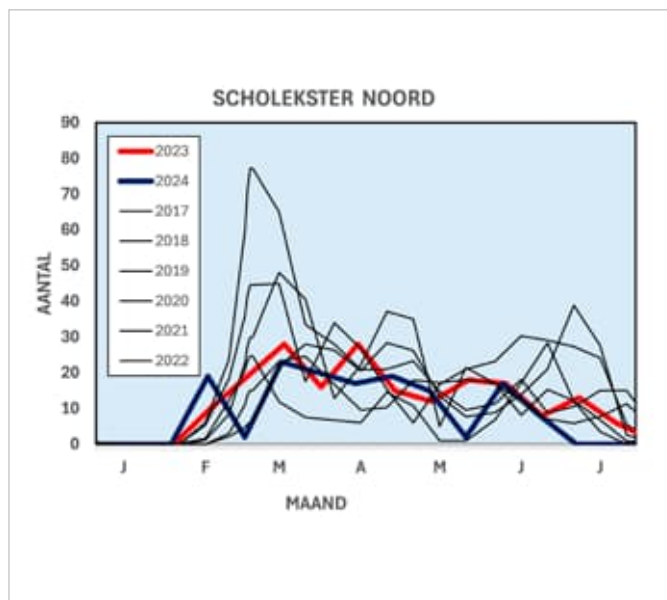
Brandganzen, 20 februari 2013 | Wim Smeets

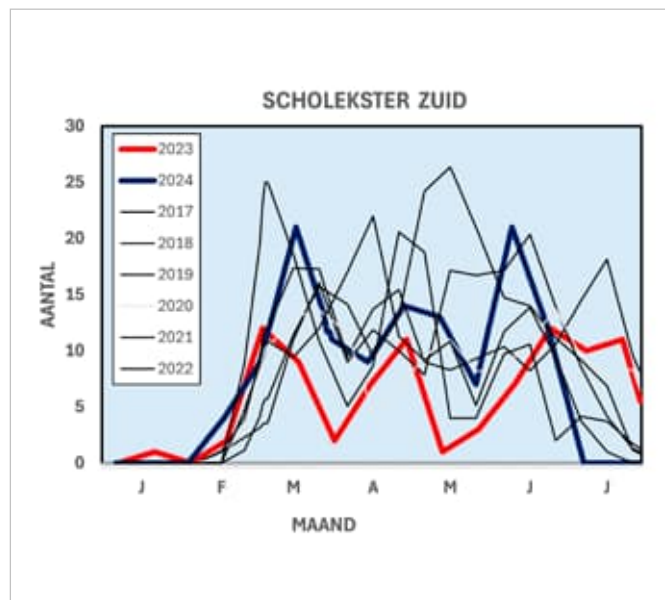
Figuur 10. Telresultaten voor de Kievit in telgebied Noord

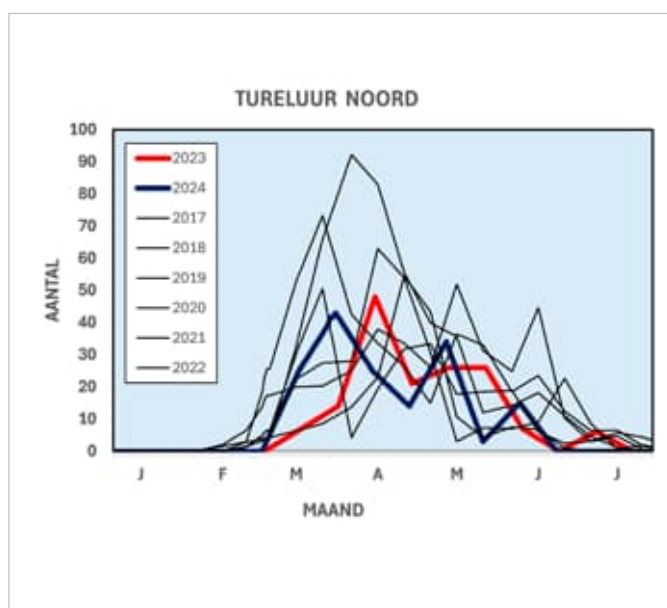
Figuur 11. Telresultaten voor de Kievit in telgebied Zuid

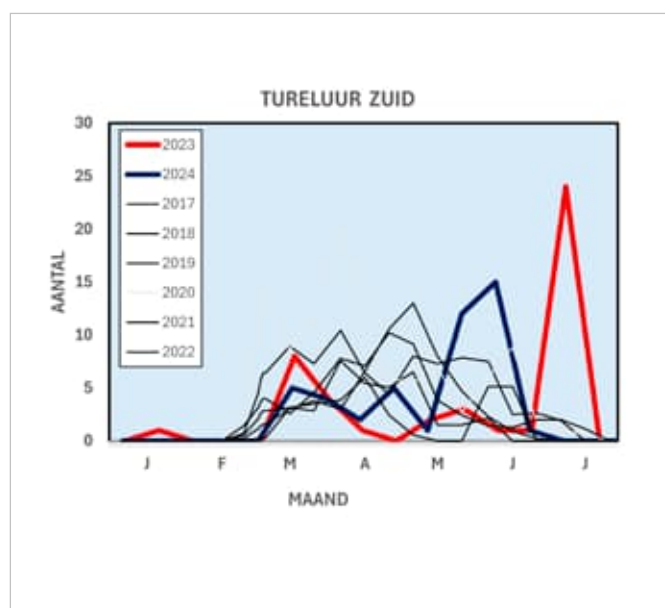
Figuur 12. Telresultaten voor de Scholekster in telgebied Noord

Figuur 13. Telresultaten voor de Scholekster in telgebied Zuid

Figuur 14. Telresultaten voor de Tureluur in telgebied Noord

Figuur 15. Telresultaten voor de Tureluur in telgebied Zuid

Oostermeent (De Kampen)

De Oostermeent viel buiten de verjaagacties. Er werden daar in het voorjaar van 2023 wel grootschalige werkzaamheden verricht om een deel van dit gebied geschikter te maken voor weidevogels. Bij de ganzen waren hier zowel in 2023 als in 2024 wat hogere aantallen. Bij de Brandgans zagen we een paar keer groepen van duizenden vogels, wat in eerdere jaren nauwelijks voorkwam. De aantallen van de Grutto en de Kievit waren wat hoger dan normaal. Bij de Scholekster en de Tureluur was er geen duidelijk verschil.

Weidevogelgroep

De weidevogelgroep van onze vogelwerkgroep beschermt nesten in de westelijke Eempolders. Uit hun resultaten blijkt dat het aantal nesten en territoria in de door hen gecontroleerde gebieden in de westelijke Eempolders in 2023 en 2024 met 10 tot 15% terugliep ten opzichte van de drie jaar ervoor. Voor de Tureluur zijn de resultaten in vroegere jaren zo wisselend dat een vergelijking niet zinvol lijkt. In de complete Eempolders minus het reservaat nam het aantal nesten toe. Resultaten voor het reservaat, dat niet door de weidevogelgroep wordt gecontroleerd, zijn helaas nog niet beschikbaar.

De resultaten van de weidevogelgroep suggereren een kleinere afname dan wij bij de Eempoldertellingen vinden. De weidevogelgroep zoekt nesten. Als die uitkomen, verliezen zij het zicht op de verdere ontwikkelingen. Mogelijk zijn de verliezen aan kuikens groter geweest dan normaal. Weidevogels die hun broedsel verliezen verlaten vaak het broedgebied, dus dan zien wij er minder. Dit kan samenhangen met het verjagen, dat hoe dan ook onrust veroorzaakt in het gebied. Rust is een belangrijke voorwaarde voor weidevogelgebieden. Aan de andere kant kan het weer invloed hebben. Het voorjaar van 2023 was nogal droog en dat van 2024 juist extreem nat. Het is gevaarlijk om conclusies te trekken op basis van maar enkele jaren. Dit laatste geldt natuurlijk ook voor andere onderzoeken.

Conclusie

Alles bij elkaar blijkt het verjagen van de ganzen effectief voor de Kolgans en de Brandgans. Voor de Grauwe Gans is er wel enig effect, maar dit is minder dan bij de twee andere soorten. Voor de Brandgans bleek dat bij het stoppen van de verjaging de vogels binnen enkele dagen terugkwamen.

Bij de weidevogels is er een duidelijk negatief effect voor de Grutto en de Kievit. Bij de Tureluur is er een lichter negatief

effect en bij de Scholekster lijkt er weinig te gebeuren. Het kan zijn dat het kleinere effect bij de Scholekster en de Tureluur samenhangt met het feit dat deze soorten later beginnen met broeden dan de Kievit en de Grutto. Een eventueel direct positief effect op het aantal weidevogels ten gevolge van het ontbreken van ganzen kan niet optreden omdat bij het staken van de verjaging de ganzen vrijwel meteen weer terugkomen. Of de botanische kwaliteit van het grasland geschikter wordt voor weidevogels is waarschijnlijk pas na een langere periode dan een jaar te bepalen.

Literatuur

- J. Mooij, 2023. De vogels in de westelijke Eempolders, VWG het Gooi en Omstreken Hilversum, Uitgave 320
- G. Bieshaar en G. van Loenen, 2024, Resultatenverslag westelijk Eempoldergebied 2024, VWG het Gooi en Omstreken Hilversum, Uitgave 330
- G. Klaver en Y. Egas, 2023, Pilot Eemland

Brandgansen, Noordpolder te Veld, 5 januari 2023 | Marcel Pomp